

DİASPORA KAVRAMI VE TÜRKİYE'NİN DİASPORA POLİTİKASINA YÖNELİK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ALGISI

Araştırma Makalesi

Zehra HOPYAR¹

Fikret TOPAL²

Soner TAUSCHER³

Özet

Son dönemlerde, özellikle 2010 sonrası, diaspora çalışmalarına yönelik ilgi Türkiye akademik camiasında giderek artmaktadır. Klasik anlamını Yahudi, Ermeni, Rum ve Filistin gibi diasporalarda bulan kavram küreselleşme süreciyle birlikte değişerek farklı bir boyuta evrilmiştir. Modern diasporaların hem kaynak ülke hem de ev sahibi ülke içinde siyasal alanı etkilemeye yönelik faaliyetleri diaspora çalışmalarını ve ülkelerin diaspora politikalarını dönüştürmüştür. Türkiye de bu bağlamda 2010'lardan bu yana diaspora politikasında yeni açılımlar ile Türk diasporasına yönelik ilgi ve alakasını arttırmıştır. Bu çalışma tam da artan ilgi ve alakanın ve değişen politikaların özellikle bu alana yönelik bilgi üreten eğitim kurumlarında ne düzeyde karşılık bulduğunu anlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda diaspora kavramının nasıl algılandığını anlamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla ilk olarak diaspora kavramının değişen anlamına değinilmiştir. İkinci olarak Türkiye'nin değişen diaspora politikası ele alınmıştır. Sonrasındaysa Sakarya Üniversite'sinin çeşitli bölümlerinde okuyan öğrenciler ile yapılan mülakatlar neticesinde elde edilen bulgular paylaşılmaktadır. Çalışmanın önemli bulguları arasında katılımcıların diasporaları hala klasik anlamıyla travmatik ve zorunlu göç eden gruplar olarak tanımladığı ve modern anlamıyla henüz ciddi bir yaygınlık kazanmadığı gelmektedir. Ayrıca katılımcılar kavram bağlamında kültürel ve maddi ayrımlar yapmaktadır. Yurtdışında yaşayan Türkler kültürel anlamda deformasyona uğramış ancak yaşam koşulları açısından daha iyi durumda olan bir topluluk olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Diaspora, Türk Diasporası, Anavatan, Lobcilik, Kültürel Deformasyon.

¹ 100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri, Sakarya Üniversitesi SBE, Sosyoloji Bölümü, zehrahopyar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2028-9812.

² Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırma Merkezi, fikrettopal@sakarya.edu.tr, ORCID: [0000-0001-7579-0017]

³ Dr., Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, sonert@sakarya.edu.tr, ORCID:[0000-0003-1837-5831]

PERCEPTION OF UNIVERSITY STUDENTS ON THE CONCEPT OF DIASPORA AND TURKEY'S DIASPORA POLICY

Research Article

Abstract

Recently, interest in diaspora studies has been increasing progressively. The concept, that finds its classical meaning in diasporas such as Jewish, Armenian and Palestinian, has changed with the globalization process and evolved into a different dimension. The activities of modern diasporas aimed at influencing the political sphere in both the source country and the host country have transformed diaspora studies and diaspora policies of countries. In this context, Turkey has increased its interest and relevance towards the Turkish diaspora with new initiatives in diaspora policy since the 2010s. This study tries to understand exactly at what level the increasing interest and relevance and changing policies are met in educational institutions that produce knowledge in this field. In this context, it aims to understand how the concept of diaspora is perceived. Therefore, firstly, the changing meaning of the concept of diaspora was mentioned. Secondly, Turkey's changing diaspora politics has been discussed. Afterwards, the findings obtained as a result of interviews with students in various departments at Sakarya University are shared. Among the important findings of the study are that the participants still define diasporas as traumatic and forced migration groups in the classical sense and the concept has not yet gained a serious prevalence in the modern sense. Besides, the participants make cultural and material distinctions. Turks living abroad are seen as a community that has been culturally deformed but in a better situation in terms of living conditions.

Keywords: Diaspora, Turkish Diaspora, Homeland, Lobbying, Cultural Deformation

GİRİŞ

Genellikle sosyoloji disiplinin göç çalışmaları bahsinde adı anılan diaspora kavramı bugün pek çok disiplin tarafından çalışılmaktadır. Diaspora kavramı, küreselleşme süreciyle beraber tartışmaya açılan egemenlik meselesi üzerinden siyaset bilimi disiplininin ilgi alanına girerken; sermaye, emek gibi kavramlar üzerinden de ekonomi-iktisat disiplinin çalışma alanına; farklı dini diasporaların varlığı üzerinden din bilimlerine; diaspora yönetimi bağlamında kamu yönetimi gibi farklı disiplinlerin çalışma alanlarına dahil olmaktadır. Böylece “diaspora” kavramı zaman içerisinde diğer disiplinlerin ilgi alanına girerek tartışma alanını da genişletmiş ve bu bağlamda sadece ev sahibi ülkeler değil kaynak ülkeler de inceleme nesnesi haline gelmiştir.

Küreselleşme ve ulus aşırılışma ile demokratik talepler artmış, azınlık olarak kabul edilen grupların hem kaynak ülke hem de ev sahibi ülke içinde konumu değişime uğramıştır. Bir taraftan kaynak ülke kendi içindeki diasporaların yönetimi ile meşgul olurken diğer taraftan da kendi diasporasına yönelik adımlar atmaktadır. Bilhassa dış politikada önemli bir “enstrüman” haline gelen diasporaya yönelik politika üretme ihtiyacı hasıl olmuş ve bu doğrultuda pek çok devlet kurumu oluşturulmuştur. 1980’lerde bir elin parmaklarını geçmeyen diaspora kurumları 2010’lu yılların ortasına gelindiğinde 110 devlette bakanlık, daire, ofis vb. düzeylerde bulunmaktaydı (Gamlen, 2014: 185). Ayrıca 2013 yılında Uluslararası Göç Örgütü tarafından Cenevre’de “Diaspora Bakanlıklar Konferansı” (Diaspora Ministerial Conference) düzenlenmesi⁴ konuya duyulan ilgiyi göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Tarihsel olarak diaspora çalışmalarında temelde iki yaklaşım görülmektedir. Biri ilk çalışmalarda görülen eski kabullerle ilişkilendirilen klasik yaklaşım, diğeri ise 1980’li yıllarla beraber başlayan ve küreselleşme, ulus aşırılışma gibi olgularla etkileşim içinde ortaya çıkan modern yaklaşımdır. Yani kavramın anlamı zamanla dönüşüme uğramış, daha geniş bir anlam bütününe ihtiva etmeye başlamıştır.

Bu çalışmada öncelikle diaspora kavramının çerçevesi çizilmekte ve özelliklerinden bahsedilerek kavrama yönelik gelişen klasik ve modern yaklaşımlar karşılaştırılmaktadır. Ardından diasporanın politika ile olan ilişkisi, iki olgunun birbirini nasıl etkilediği ve bu doğrultuda Türkiye’nin diaspora politikasının oluşumu/dönüşümü analiz edilmektedir. Çalışmanın son kısmındaysa yapılan saha çalışmasının bulguları paylaşılarak bunlara yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma bu anlamıyla öğrencilerin diaspora kavramı ve Türkiye’nin diaspora politikası hakkında ne düşündüklerini ve bunların sebeplerini anlamayı hedeflemektedir.

⁴ Konferansın ayrıntıları için bakınız: <https://www.iom.int/idmdmc>, Erişim Tarihi: 19.07.2021

1. Diaspora Kavramı ve Dönüşümü

Dağılma veya kopuntu gibi anlamlara gelen diaspora kavramı, bir ulusun veya inanç grubunun ana vatanları dışında fakat onunla bağlarını koruyarak yaşayan topluluklarını ifade etmektedir. Yaşanan politik, ekonomik ve sosyal değişimlerle kavramın zamanla dönüşüme uğradığı görülmektedir. Bu sebeple günümüzde diaspora disiplini iki temel yaklaşım altında incelenmektedir. Reis'in (2004: 42) belirttiği gibi bunlar klasik ve modern/geç modern yaklaşımlardır.

Diasporanın klasik sınıflandırmasını yapan Safran (1991: 83-84), bir topluluğun diaspora olabilmesi için bazı özellikleri barındırması gerektiğini savunmaktadır. Buna göre; anavatanlarından iki veya daha fazla bölgeye dağılmış; anavatanları (fiziksel konum, tarih veya başarı) hakkında ortak bir hafıza, vizyon veya miti sürdüren; gittikleri ülke toplumları tarafından kabul edilmediklerinden ve edilmeyeceklerini düşündüklerinden yabancılaşmış ve yalıtılmış olduklarına inanan; bir gün şartlar uygun olduğunda anavatanlarına kendileri veya torunlarının geri döneceklerini düşünen; toplu şekilde anavatanlarını korumaya veya restorasyonuna, güvenlik ve refahına bağlı kalmaları gerektiğine inanan; anavatanla ilişkilerinin bir şekilde devam ettiği ve etno toplumsal bilinçleri ve dayanışmaları olan topluluklardır. Bir başka deyişle klasik diaspora yaklaşımına göre diaspora, göç etmek zorunda kalarak dağılan ve geri dönmenin bir mit haline geldiği travmatik durumlara karşılık gelmektedir. Yahudi, Ermeni, Filistin diasporaları bu yaklaşıma örnek teşkil etmektedir. Yani diaspora üyeleri ile o ülke toplumunun kültürel, ekonomik, siyasi bağlamında bütünleşmenin olmadığı, aksine aralarında sınır olduğu görülmektedir. Hem travmatik bir durum ve geri dönme mitiyle var olmaya çalışan diaspora topluluğu hem de ev sahibi toplum tarafından o topluluğa yönelik ayrımcı uygulamaların varlığı bunun en önemli sebepleri arasındadır. Dolayısıyla klasik anlayışın temelinde yer alan anavatana dönme isteğiyle beraber yurtsuz kalmanın verdiği acı, uyum sürecinin getirdiği zorluklar gibi durumlar ortak bir bilincin meydana getirilmesi diasporanın oluşumunu etkilemektedir (Clifford, 1994: 306).

Bu anlamda kavrama yeni eklemeler de sık sık yapılmaktadır. Bu durum bizlere geleneksel diaspora kavramının günümüz diasporalarını açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Klasik diaspora yaklaşımı temel olarak şu iki durumu merkeze koymaktadır. Bunlardan ilki diasporaların travmatik bir kopuşa işaret ettiği'dir. İkincisi ise bir mit olarak geri dönüşün zihinlerde var olduğudur. Bu noktada modern yaklaşımlar bunları eleştirerek farklı bir perspektif ortaya koymaktadır.

Cohen (2019: 21) bu klasik diaspora tanımlamasına eleştiri getirmiş, ancak klasik diaspora yaklaşımının özelliklerini de göz ardı etmeden yeni bir tanımlama yapmıştır. Buna göre Safran'ın belirttiği özelliklere üç şey eklemiştir. Bir anavatandan iş arayışı içinde ticaret veya başka kolonyal isteklerle yayılma (1), yurdun işlevini kaybettiği zamanlar da dahil olmak üzere başka ülkelerdeki aynı etnik grup üyeleriyle empati ve ortak sorumluluk duygusu (2), çoğulculuğa hoşgörü gösterilen ülkelerde kendine özgü yaratıcı, zenginleştirici bir yaşam olasılığı (3) eklediği üç şeyi oluşturmaktadır.

Cohen'in diaspora toplumlarının anavatandan iş arayışı içinde ticaret veya başka kolonyal isteklerle yayılarak oluşabilme durumunu ortaya atmasıyla anavatandan travmatik bir ayrılma koşulunun olduğu yaklaşım yerine kavramın ifade ettiği şekilde genişleyen yeni bir anlam görülmektedir. Bu durum da dönüşen dünyanın yaşadığı siyasal, toplumsal, ekonomik değişimlerle tutarlı görülmektedir. Kavrama yönelik bir başka önemli katkı da başka ülkelerdeki soydaşlarla ortaklık halinin dile getirilmiş olmasıdır. Bununla sadece anavatandakilerle değil nerede olduğu fark etmeksizin soydaşlarla birlikte olma duygusu ifade edilmiş ve teknolojideki gelişmeler sayesinde artan ulaşım ve haberleşme ile bu durum mümkün olmuştur.

Cohen'in katkılarıyla büyük dönüşüm yaşayan diaspora kavramına farklı düşünürler de katkılarını sürdürmüştür. Onlardan biri olan Bruneau günümüz diasporik toplulukların özelliklerini şöyle açıklamıştır. Çağdaş diaspora grupları afet, felaket, kıtlık, vb. sebeplerle ana vatani dışındaki yer ve bölgelerde yaşayan; daha önceden giden göçmenleri izleyerek hedef ülke seçimi gerçekleştiren; gidilen ülkede asimile olmadan entegre edilen ve güçlü bir kimlik bilincine sahip olan; dağınık halde bulunmalarına rağmen hem kendi içlerinde hem de anavatan toplumuyla ağlar aracılığıyla iletişimlerini koruyan ve geliştiren; nesilden nesile kimliklerini aktaran; kültürel, politik, dini, mesleki dernek ve benzeri yapılarıyla hem gittikleri ülkeden hem de anavatanlarından özerk bir sosyal oluşum olma eğiliminde olan topluluklardır (Bruneau, 2010: 36-37). Görüldüğü gibi artık travmatik olmadan da herhangi bir sebeple anavatanını terk eden, geri dönüş miti yaratmadan anavatanıyla bağlarını koruyup iletişim halinde kalan ve kolektif bir bilinç oluşturan grupları diaspora olarak nitelendirmek mümkün olmuştur.

Bu doğrultuda Reis de(2004: 46) modern diasporaların sadece herhangi bir kriz veya travma ile oluşmak zorunda olmadığını, küreselleşme ile yaygınlaşan iş ve eğitim fırsatları da modern diasporaların oluşumuna etki edebileceğini veya sebep olabileceğini söylemektedir.

Görüldüğü gibi klasik diaspora açıklamaları bilhassa Yahudilerin yaşadıklarından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Modern yaklaşımlar ise herhangi bir diasporanın baskın veya merkezi rol oynadığı bir düzlemde yapılan incelemeye karşı çıkarlar. Yani kavram bir zamanlar Yahudi, Yunan ve Ermenilerin yayılmış halini tanımlarken artık göçmen, mülteci, misafir işçi, sürgün topluluğu, deniz aşırı topluluk, etnik topluluk gibi kavramları içeren daha geniş bir anlamsal alana sahiptir (Tötölyan, 2012: 4). Dolayısıyla diaspora kavramı küreselleşmenin alanının genişlemesi ve ulus devletin zayıflamasıyla her türlü göç ve dağılma neticesinde ortaya çıkan olgularla ilgili hale gelmiştir.

Küreselleşme ve devamındaki dinamikler neticesinde diaspora ulus aşırı alanda varlık göstermeye başlamış ve hatta ağlar kurarak varlığını sağlamlaştırmıştır. Diasporaların ulus aşırı topluluklar olabilmesi için diasporik topluluk üyelerinin göç alan ülkeyle sosyal ve sembolik bağlara sahip olması gerekmektedir (Faist, 2003: 282). Bununla diasporanın kurduğu sembolik ve ulus aşırı ağların sadece kaynak ülke ile olmasının yeterli olmadığı, her iki ülkenin toplumsal düzeyinde hissedilir ve görülebilir bağlara sahip olması ifade

edilmektedir (Ulusoy, 2015:18). “Yeniden kavramsallaştırılmış haliyle diasporalar; kutsal, kabile toplumuna ait bir anavatanın arayışında olan bozulmamış, zorla ya da mecburiyetten yurdundan uzaklaştırılmış/dağılmış insanların amaç birliğinden ziyade farklı, karma ve heterojen kimlikleri barındıran geçirgen ve sürekli dönüşen sosyal ve kültürel oluşumlar olarak anlaşılır.” (Ataman, 2012: 53). Diaspora kavramına geleneksel çizgide yaklaşan ve genellikle Yahudi, Ermeni ve Rum diasporaları dışında kalan göçmen gruplarını politik ve hukuki olarak daha alt katmanda değerlendiren ulusötesi topluluk, profesyonel göçmen ve mülteci/sığınmacı tanımlamalarına karşın modern dönemde diaspora kavramının dönüşmesi, diasporaları daha siyasi ve gruplar arası dengenin olduğu bir zemin üzerinden tartışmayı mümkün kılmaktadır. Diaspora kavramının genişlemesiyle onu etkileyen ve onun etkilediği etmenler de aynı oranda genişlemiştir. Bu sayede diasporalar küresel güçlerin siyasi, ekonomik ve kültürel üretimlerinin önemli araçlarından biri haline gelmiştir.

2. Türkiye'nin Değişen Diaspora Politikası

Diaspora kavramının anlamında yaşanan dönüşüm sayesinde son yıllarda diaspora sadece kültürel boyutu ile değil aynı zamanda ekonomik ve siyasi boyutu ile de dikkat çekici bir olgu haline gelmiştir. Uluslararası alanda diasporaların lobicilik faaliyeti başta olmak üzere baskı grubu olarak artan faaliyetleri diasporaların siyasette oynadığı rolü önemli kılmıştır. Bir başka deyişle diasporaların kimliğinin çok boyutlu ve ulus aşırı olması sebebiyle uluslararası siyasetteki konumları güçlenmiştir. Yani siyaset alanındaki belirleyicilikleri artmıştır. Ayrıca siyasetteki etkileri yalnızca aktör rollerinden kaynaklanmamakta aynı zamanda doğalarındaki bir varoluşun da yansıması olmaktadır. Diasporalar hem anavatanla ilişkili hem de onun ötesine geçebilen ve muhakkak bir kimlikle şekillenirken iç çatışmalarının ortaya çıkmasına da neden oldukları için politiklerdir (Madakbaş- Gülenen, 2020: 395).

Diaspora ve politika ile ilgili literatürün büyük kısmı üç konuya odaklanmıştır: Kendi topraklarında ikamet eden ve vatandaşı olmayan nüfusun ulus devlet tarafından yönetilmesi (göç politikası gibi); diaspora gruplarının ikamet ettikleri ülkelerin iç ve dış siyasetinde güçlü aktör ve lobi rolleri (etnik lobi faaliyetleri gibi); diasporaların siyasi toplum teorileri ve modellerine yönelik katkı ve itirazlarının dikkate alınması (çok kültürlü vatandaşlık gibi). Küreselleşmenin sağladığı iletişim ve ulaşım kolaylığı ile diasporalar, anavatanındaki siyasi gelişmeleri etkilemeye ve aynı zamanda ulus devletleri dışarıda yaşayan vatandaşları ile birlikte hareket etme farkındalığına teşvik etmişlerdir (Lyons ve Mandaville, 2010: 91).

Uluslararası siyaset bağlamında diasporaların sahip olduğu nitelik ve unsurlar iki ülke arasındaki ilişkinin nasıl geliştiğini ve gelişeceğini göstermekte, zaman zaman farklı aktörlerce kullanılan etkili bir araç veya ajan olabilmektedir. Diasporalar kendi içinde farklılık göstermekle birlikte, demokratik katalizör görevi görme, sivil toplumun önemini bilerek hareket etme, ulus aşırı ağları koruma ve geliştirme gibi ana işlevlere sahiptir. Yani hem uluslararası ticareti hem de siyaseti etkileme güçleri oldukça yüksektir. Bu anlamıyla siyasi, ekonomik ve

toplumsal alanları etkileyen önemli birer aktör olarak diasporalar baskı grubu niteliğinde faaliyet göstererek etkili olmaktadır.

Diasporaların bu küresel önemlerinin anlaşılması genellikle diasporanın göç literatürünün içinde fakat farklı bir disiplin olarak ele alınmasıyla paralel bir zamanda gerçekleşmiştir. Yurtdışında yaşayan Türklerin toplumsal ve ekonomik olarak konumlarının iyileştiği yani sınıf atladıkları ve üçüncü nesle ulaştıkları dönem olan 2000'lerin başında Türk göçmenler söylemi yerini yavaş yavaş Türk diasporasına bırakmıştır. Bu doğrultuda 2000'lerde Türk diasporası kavramı basında yer bulurken⁵ zamanla siyasetçiler tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin 2011 yılında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu "IV. Büyükelçiler Konferansı" açılış konuşmasında "Diaspora kavramını değiştireceğiz. Dini ve mezhebi ne olursa olsun, Anadolu topraklarından göçmüş her birey bizim diasporamızdır." (MFA, 2011) ifadesiyle hem diaspora kavramına işaret etmiş hem de diaspora politikasının değişeceğinin ilk nüvelerini ortaya koymuştur. Yine Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ'da bu yıllarda yeni kurulan ve Türk diasporasına yönelik faaliyetler yürütmekle görevli *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nı* (YTB) "diaspora bakanlığı" olarak tanımlamıştır (AA, 2013).

Benzer söylemler ve diasporanın artan gücü neticesinde 2010 yılında YTB teşkilatı kurulmuştur. Kurumun görev tanımı diasporaya, kardeş topluluklara ve Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik hizmetleri organize etme ve geliştirme olarak açıklanmıştır. Türkiye'nin resmi diaspora politikasını yürüten kurum olan YTB, Türkiye'nin diaspora politikasının amaçlarını, yurtdışındaki Türklerin anavatanına aidiyetlerinin muhafazası; yaşadıkları ülkelerdeki anadil, kültür ve kimliklerinin korunması; buldukları ülkelerde toplumsal statüsünün güçlendirilmesi olarak belirtmiştir (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018: 321).

Diaspora kavramının tarihsel olarak aleyhimize faaliyet yürüten gruplarla ilintilendirildiği için korkulan bir kavram olduğu ve bu yüzden uzun dönemdir yurtdışında yaşayan Türklerin diaspora olarak tanımlanamadığının belirtildiği dönemler artık 2010'lu yıllarda kırılmıştır. Bu yıllar Avrupa içerisinde Türk diasporasının etkin olmasının istendiği yıllardır. Artık Türk diasporasından siyasetin nesnesi değil öznesi olması istenmektedir. "Acı gurbet öykülerinin değil küresel başarı öykülerinin" anlatıldığı bir diaspora tahayyülü ile birlikte Türk diasporasından Çin, Hindistan ve İsrail diasporaları gibi anavatanlarını kalkındırmaları ve katma değer üretmeleri istenmeye başlanmıştır. Diaspora için artık bir "eylem planı" hazırlanmaktadır (TASAM, 2014). Bu kalkınma perspektifinden doğan yaklaşım çerçevesinde TOBB Başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu da (TOBB, 2011) "küresel Türkler" olarak tanımladığı Türk diasporasını Türkiye'nin ekonomik büyümesinde önemli bir rol oynayacağını ve Türkiye için "güçlü diaspora" sürecinin başladığını ifade etmiştir. Ayrıca artık yurtdışındaki Türklerin göçmen işçi toplulukları değil "Türk diasporası" olduğunu söylemiştir.

⁵ Bkz: (Haber7, 2005; Barlas, 2006).

Türkiye, bu anlamıyla diasporadan buldukları ülkelere entegre olmalarını ve orada siyaset, ekonomi, TV-Medya vd. aktif bir faaliyet içerisinde yer almalarını beklemektedir. Bunun yanında da Türkiye ile bağlarını güçlendirmeleri ve ev sahibi ülkeyle bağlantılarının kopmaması beklenmektedir. Nitekim bu beklentinin zaman içerisinde evrildiği motto da “Güçlü diaspora güçlü Türkiye” (Erdoğan, 2021) olacaktır.

Tarihsel olarak bakıldığında Türkiye'nin bir diaspora politikasından bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Her ne kadar çeşitli kurumlar ile yurtdışında yaşayan Türkler ile temaslar kurulmuş olsa da bu hususta önemli adımların ya da bir diaspora politikasından bahsedebilmenin özellikle 2010 sonrası ortaya çıkan yeniliklerle mümkün olduğu görülmektedir. Bu tarihlerden itibaren yurtdışında yaşayan Türklerin de Türkiye'ye yönelik ilgisi zaman içerisinde artmıştır.

Türkiye'nin diaspora politikasının başlıca uygulayıcısı YTB'nin yanında değişen politikaya yönelik başka kurum ve kuruluşlar da bu yönde hizmet sunmaya başlamıştır. 1992 yılında kurulmasına rağmen 2000'li yıllarda Türk dış politikasında yaşanan değişimlerle faaliyet alanını genişleten *TİKA*, gerçekleştirdiği veya ortak olduğu projelerle ata topraklarının kalkınmasına, oradaki eğitim faaliyetlerinin gelişmesine ve ortak kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamıştır. 2007 yılında kurulan *Yunus Emre Enstitüleri* ise ağırlıklı eğitim odaklı olmakla beraber Türk dilini, kültürünü, sanatını tanıtmaya ve yurt dışında öğrenmek isteyenlere hizmet verme yönünde rol almaktadır. Okul öncesinden yükseköğretime kadar faaliyet yürütmekte olan ve 2016'da kurulan *Türkiye Maarif Vakfı* ise Milli Eğitim Bakanlığı dışında Türkiye devleti adına eğitim kurumu açma yetkisine sahip kuruluş olarak diasporaya yönelik eğitim faaliyetlerini koordine etmektedir. Türk diasporasına yönelik farklı kurumsal mekanizmaların varlığı hem Türkiye devletinin değişen diaspora politikasına hem de kendi içindeki dönüşümüne işaret etmektedir.

Diaspora politikasındaki dönüşümün önemli sacayaklarından birini de üniversiteler oluşturmaktadır. Bu anlamıyla 2015 yılında Sakarya Üniversitesinde Diaspora Araştırmaları Merkezi (DİAM), 2017 yılında Selçuk Üniversitesinde Uluslararası Göç ve Diaspora Araştırma Merkezi, 2018 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesinde Erol Güngör Türk Diasporası Uygulama ve Araştırma Merkezi gibi kurumlar da ihdas edilmiştir.

Diaspora'ya artan ilgi sadece kurumlarla kalmamış bu anlamda çeşitli adımlar da atılmıştır. Bu adımlar neticesinde yurtdışında yaşayan Türklerin anavatanla olan bağları güçlenirken ev sahibi ülkeden de kopmalarının önüne geçilmiştir. Bu anlamda aile hayatı, çocukların vatandaşlığı, emeklilik işlemleri, boşanma kararları, ehliyet düzenlemeleri gibi mikro alanlarda düzenlemeler hayata geçirilmiştir (Hürriyet, 2020). Daha geniş bir perspektiften ise örneğin diasporanın yaşadığı ülkede oy kullanmasını sağlayan 2012 yılında yapılan yasa değişikliği Türkiye'nin dönüşen politikasının önemli ayaklarından birini oluşturmuştur. Bu yasa değişikliğiyle Türkler 2014 yılında yapılan seçimlerde ilk kez Türkiye'ye gelmeden ev sahibi ülkelerde kurulan seçim sandıklarında oy

kullanmıştır. Başka bir örnek de aynı yıllardaki *Mavi Kart* uygulamasıdır. Çifte vatandaşlığa izin vermeyen ülkelere karşı kendi vatandaşının karşılaştığı sıkıntıları gidermek için yürürlüğe konulan bu uygulama Türk diasporasının “diasporik” niteliğinin korunmasına hizmet etmektedir.

Bu amaç ve açıklamalarla bağlantılı olarak Ulusoy’a göre (2017: 145-146) mevcut diaspora politikamız beş temel alan üzerinden yürütülmektedir: Eğitim, din, çalışma, ekonomi ve sivil toplum kuruluşları. Türkiye kökenli öğrencilere Türk dilini, kültürünü ve tarihini öğretme amacıyla yurtdışına öğretmenler gönderilmiştir. Benzer şekilde yurtdışında yaşayan Türklerin dinen ihtiyaçlarının giderilmesi ile çalışma alanında karşılaşılan sorunların çözümü ve şartların iyileştirilmesine yönelik atışeler aracılığıyla destek olunmaktadır. Görünürlüğü ve sayısı artan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ile yurtdışında yaşayan girişimci Türklerle Türkiye’deki sanayi ve ticaret örgütlerinin iyi ilişkiler kurması şeklinde kurgulanan politikalar da son iki alana işaret etmektedir.

Türkiye’nin diasporaya artan ilgisi zaman içerisinde özellikle Avrupa’da da diasporaya yönelik bakışı değiştirmiştir. Bir zamanlar geri dönüş için açık tutulan kanallar yavaş yavaş kapanmıştır. “Avrupa değerleri” ile entegrasyon artık Avrupa’nın diasporadan ilk beklentisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden de Türkiye’nin diasporaya yönelik artan faaliyetleri ev sahibi ülkelerin diasporaları kriminalize eden çeşitli değerlendirmelerine konu olmuştur. Bu doğrultuda Türk diasporası “silah haline getirilmiş” (ISDP, 2017), “beşinci kol”, “Truva atı” (Aydın, 2014: 23), “Erdoğan’ın uzun kolu” (Foreign Policy, 2019) gibi kavramlarla ilintilendirilmiştir.

Diaspora kavramının değişen anlamı ve kavramın uluslararası siyasetteki rolünün artmasıyla kavramın anlamı, işlevi, öne çıkan örnekleri ve Türk diasporasına yönelik ilgi de siyasi ve toplumsal düzeyde artmıştır. Bu doğrultuda kavramla ilişkili olabilecek siyaset bilimi ve kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, tarih ve ortadoğu çalışmaları bölüm öğrencilerine kavramın anlamına, öne çıkan örneklerine ve Türk diasporası hakkındaki bilgilerine yönelik sorular sorulmuştur. Diaspora olgusuna yönelik Türkiye’de artan toplumsal ilginin ne boyutta olduğu, kavramın akademik eğitimde ve bu alanla ilgili olduğu düşünülen bölüm öğrencilerinde ne düzeyde karşılık bulunduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

3. Metodoloji

Çalışmada, Sakarya Üniversitesi’nde öğrenim gören öğrencilerin diaspora kavramını ve Türk diasporasını nasıl anlamlandırdıkları ve hangi sosyal bağlamlarda nasıl değerlendirdikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Sosyal gerçekliğin bireyler tarafından oluşturulduğunu kabul eden anlayış doğrultusunda gerçekliği ortaya koyabilen yeterli çeşitlilikte bireylerin deneyimleri, bunların sosyal bağlamlardaki etkileşimleri ve sosyal ilişki örüntülerini anlamak nitel araştırmalarla mümkündür (Kümbetoğlu, 2019: 43). Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemi içinde olgubilim (fenomenoloji) araştırma deseni kullanılmıştır.

Fenomenoloji bireylerin bir kavrama veya olguya dair algılarını ve yükledikleri anlamları ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım konuyu “anlamak” için kullanılmaktadır. Nitel araştırmanın başlıca veri toplama yöntemlerinden olan mülakat tekniği çalışmada kullanılmıştır. Çalışmanın verileri 2019 yılında ilgili bölüm öğrencileriyle yüz yüze ve yarı yapılandırılmış soruları içeren mülakatlar neticesinde elde edilmiştir. Yapılan görüşmelerde hem notlar tutulmuş hem de katılımcıların izni doğrultusunda ses kayıtları alınmış ve bunlar deşifre edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler yine bu desen bağlamında tümevarım yöntemiyle analiz edilmiş, betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler neticesinde belli başlı temalara ulaşılmış, bunlar üzerinden diaspora kavramına ve politikasına yönelik algı görüşmelerdeki doğrudan alıntılara yer verilerek aktarılmıştır. Çalışmanın temel kaygısı öğrencilerin diaspora kavramı ve Türkiye’nin diaspora politikası hakkında algılarını anlamak ve bu algıların muhtemel sebeplerini yorumlamaktır.

Çalışma boyunca son sınıfta okuyan Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü (12 kişi), Uluslararası İlişkiler bölümü (13 kişi), Sosyoloji bölümü (18 kişi), Tarih bölümü (12 kişi) ve Ortadoğu Çalışmaları (5 kişi) öğrencilerinden toplam 60 öğrenci ile görüşülmüştür. Katılımcıların bir kısmı lisans öğrencilerinden oluşurken bir kısmı yüksek lisans-doktora düzeyinde öğrencilerden oluşmaktadır. Bu noktada farklı eğitim düzeyleri arasında kavrama yönelik algıda genel bir farklılık olup olmadığı ve farklılık varsa bunun hangi dinamiklerden etkilendiğini ortaya koymak çalışmanın bir başka amacını oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler neticesinde araştırmacılar tarafından veri doygunluğuna ulaşıldığında araştırma sonlandırılmıştır. Katılımcıların okuduğu bölümlerin seçiminde ise diaspora kavramının bu disiplinlerle olan ilişkisi ve öğrencilerin bu bölümlerde diaspora temalı derslerle doğrudan muhatap olması rol oynamıştır. Yani amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış, konuyla ilgili bilgiye sahip olduğu düşünülen kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda olgu ve olayların keşfedilmesi ve açıklanması mümkün olmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 118).

Çalışma iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda diaspora kavramına dair bilgi ve algı düzeylerini anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. İkinci kısımda ise Türkiye’nin değişen diaspora politikasına dair algıları anlaşılmasına çalışılmıştır.

4. Bulgular ve Tartışmalar

Katılımcıların diaspora kavramına ve Türkiye’nin diaspora politikasına dair algılarını anlamaya yönelik bulgulara geçmeden önce katılımcılara yurtdışındaki haberleri ne sıklıkla ve nasıl takip ettikleri sorulmuştur.

Tablo 1’de görüleceği üzere katılımcıların büyük çoğunluğu ara sıra ve sık sık yurtdışındaki gelişmeleri takip etmektedir. Bu durum ilgili bölüm öğrencilerinin yurtdışında yaşanan olaylardan kopuk olmadığını, yaşananlardan haberdar olmaya çalıştıklarını göstermektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Yurtdışındaki Gelişmeleri Takip Sıklığı

Zaman sıklığı	Tüm Katılımcılar
Hergün	2
Sık sık	21
Ara Sıra	29
Hiç	8

Yurtdışındaki haberleri nasıl takip ettiklerinin sorgulanmasında ise en fazla karşılaşılan cevap “sosyal medya” olmuştur. Ardından “TV” ve “yazılı basın” gelmektedir. Sosyal medyanın neredeyse sınırsız olan alanı, kolay erişilebilirliği, güncelliği, vb. özellikleriyle en çok tercih edilen haber kaynaklarını bünyesinde barındırmaktadır. Bununla bağlantılı olarak katılımcıların Yurtdışındaki Türklere yönelik haberlere ilgi duyma düzeylerinin ortalaması yaklaşık 7 civarındadır⁶. Dolayısıyla araştırma örneklemindeki katılımcılar tarafından hem “yurtdışındaki gelişmelere” hem de “yurtdışındaki Türklere ilişkin gelişmelere” bigâne olmadıkları ifade edilmektedir.

4.1. Diaspora Kavramının ve Gruplarının Algılanmasına Yönelik Bulgular

Araştırmada ilk olarak kişilerin diaspora kavramına dair bilgileri olup olmadığını anlamak amacıyla katılımcılardan diasporayı bir cümle ile açıklamaları istenmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların nerdeyse yarısı bütünlüklü bir tanımlama yapamamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın en önemli bulguları arasında öğrencilerin bir kavram olarak “diasporaya” uzak oluşları gelmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmı kavramı daha önce duymamış ve dolayısıyla ne anlama geldiğini bilmemektedir. Bu noktada bölümler arasında da bir farklılık bulunmamakla beraber tarih öğrencilerinin neredeyse hiçbiri diaspora kavramını açıklayamamıştır. Açıklayabilenlerden sayıca çoğunluğu sosyoloji bölümüne ait kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Diaspora Kavramına Yönelik Tanımlamaları

Öne Çıkan Temalar
Anavatanından ayrı başka bir ülkede yaşayan insan topluluğu
Azınlık

⁶ Burada katılımcılardan “Yurtdışındaki Türklere yönelik haberlere ilgi duyma” düzeylerini sıralamaları istenmiştir. Katılımcılar bu soruyu 0’dan 10’a doğru hiç ilgi duymamalarından en fazla ilgi duymalarına doğru numaralandırmışlardır.

Lobi grupları
Kendi haklarını savunmaya çalışan topluluk

Katılımcıların diğer yarısının ise diaspora kavramına yönelik genel bir fikirleri bulunmaktadır (Tablo 2). Bu noktada fikirleri olan katılımcıların büyük bir çoğunluğu kavramı “anavatanından ayrı başka bir ülkede yaşayan insan topluluğu” olarak görürken “azınlık” ve “lobi grubu” olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır.

Kavrama ilgisi olanların diaspora kavramını hem klasik hem modern anlamıyla ilişkilendirmesi çalışmanın ikinci bulgusunu oluşturmaktadır. Bu noktada Sosyoloji bölümü öğrencileriyle SBKY bölümü öğrencileri arasında farklılık olduğu gözükmemektedir. Sosyoloji öğrencileriyle yapılan görüşmelerde diaspora kavramı;

“Bir etnik grubun ülkesinden ayrılarak bütün dünyaya yayılmış bir yapı” (Sos 15)

“Diaspora etnik kimliğinden dolayı bir grubun yerinden edilmesi ve bu olay neticesinde o grubun kendi anavatanlarına dönme, orayı özleme duygularının yer aldığı bir kavramdır” (Sos 17)

“Vatanlarından göç ettirilmek zorunda olan insanların tümü” (Sos 18) şeklinde tanımlanmaktadır.

Dolayısıyla diaspora kavramının sosyoloji öğrencilerinin zihninde büyük ölçüde etnik kimlik ve zorunlu göç üzerinden tanımladıkları için klasik diaspora yaklaşımına yakın olduğu görülmektedir. SBKY öğrencileri ise kavramı daha çok modern bağlamda düşünmekte ve kavramı,

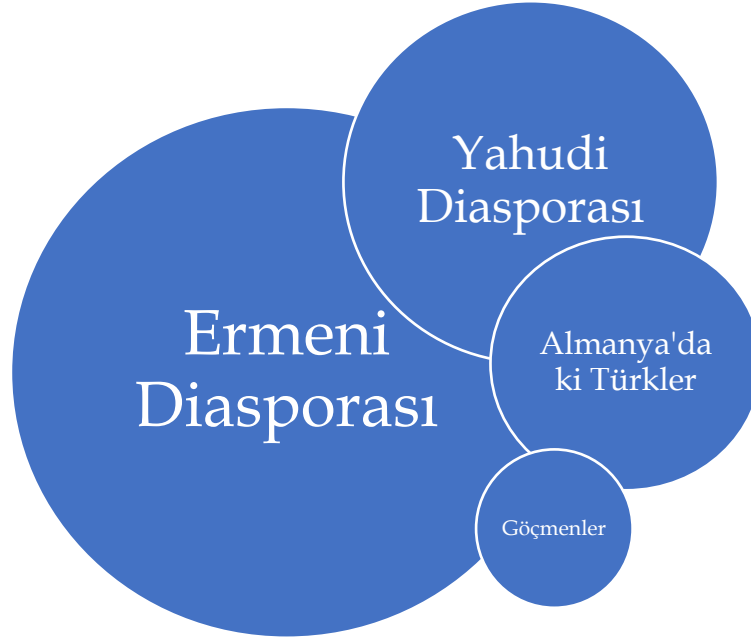
“Kendi toprakları dışında yaşayan topluluk” (SBKY 3),

“Bir milletin kendi toprakları dışında yaşayan vatandaşları” (SBKY 6),

“Memleketinden kopup başka ülkelere yaşamak için gidenlerin azınlık olarak yaşaması” (SBKY 12) şeklinde tanımlamaktadır.

İki bölüm öğrencileri arasındaki farkındalık karşılaştırıldığında sosyoloji öğrencilerinin klasik literatüre olan hakimiyetlerine nazaran SBKY öğrencileri diaspora kavramını daha güncel ve ulus ötesi alan aktörü anlamıyla kullanmaktadır.

Çalışmanın bir diğer bulgusunu ise diaspora kavramı ile ilintilendirilen grupların hangisi olduğunu anlamaya çalışan kısım oluşturmaktadır. Bu noktada ilintilendirilen gruplar daha çok günlük dilde kullanıldığı haliyle, tamlamalarla birlikte düşünülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların ilk aklına gelen tamlamalar “Ermeni diasporası” ve “Yahudi diasporası”dır. Diaspora kavramını duyanların aklına gelen ilk şey Ermeniler olmakta ardından Yahudiler ve sonrasında Almanya’daki Türkler ile göçmenler gelmektedir.

Ermeni diasporası cevabının sayıca diğer cevaplardan fazla olmasının en önemli sebebi şüphesiz dünya genelindeki güçlü lobicilik faaliyetleri ve Türkiye’de de uzun yıllardır süre gelen politik tartışmalardır. Ayrıca diaspora kavramı ile ilişkilendirilerek akla gelen ilk iki şeyin Ermeni ve Yahudiler olması şüphesiz diasporanın zorunlu göç olgusu ile yani klasik diaspora yaklaşımına denk düşen haliyle eşleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca modern diaspora tanımlaması içerisine girdiği şekliyle Türkiye dışında yaşayan Türklerin de giderek bir diaspora olarak kabul görmeye başladığı gözlemlenmektedir. Bu durumun SBKY öğrencilerinde görülmesi diaspora kavramının siyasi önemini de işaret etmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Yurtdışında Yaşayan Türkleri Tanımlama Biçimleri

Öne Çıkan Temalar
Daha iyi yaşam standartları için gidenler
Eğitim ve iş olanağı için gidenler
Gurbetçi
İşçi
Almancı

Asimile olmuş
Kimliklerini korumaya çalışan kişiler

Diaspora kavramına yönelik algıya dair bulguların sonuncusu ise yurtdışında yaşayan Türklerin nasıl tanımlandığına dair olmuştur. Öğrenciler yurtdışında yaşayan Türkleri genel olarak “iş imkânları, yaşam şartları ve ekonomik standartları yüksek olduğu için yurtdışına gidenler”, “gurbetçi”, “işçi” vd. şekillerde tanımlamaktadır (Tablo 3).

Katılımcılar ağırlıklı şekilde yurtdışındaki Türkleri daha iyi yaşam şartlarından dolayı giden insanlar olarak algılamakta ve “genellikle ekonomik şartlarda yurt dışına çıkan daha iyi yaşama arzusuyla o ülkeye giden insanlar” (Sos 7) şeklinde ifade etmektedir. Yine “imkânlar yetersiz olduğu için iş olanağı daha yüksek olduğundan dolayı yurtdışına çıkmış insanlar” (Tarih 3) ifadesi de bu durumu göstermektedir.

Gurbetçi, işçi, Almanca gibi ifadelerle tanımlanan yurtdışındaki Türkler ayrıca “...kimliklerini koruma gayreti içindeyken yaşadıkları yere entegre olmaya çalışan insanlardır” (SBKY 12) ve “...zamanla kendi kültüründen uzaklaşarak yaşadıkları ülkelerdeki kültürü benimsedikleri gözlenebilir” (Uli 13) ifadelerinde de görüleceği üzere kimliklerini koruma ve asimile olma üzerinden zihinlerde yer tutmaktadır. Bu anlamıyla ileride de görüleceği üzere kimlik ve kültür vurgusu önemlidir.

4.2. Türkiye'nin Diaspora Politikasına Yönelik Algıya Dair Bulgular

Diasporaların küresel olarak artan önemiyle birlikte Türkiye’de de 2000’lerden itibaren diasporaya yönelik politika üretmek amacıyla yeni kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur. Bu yıllardan itibaren Türk dış politikasının merkezine yerleşen diaspora olgusu, özellikle Türkiye’nin AB ile olan ilişkilerinde önemli roller üstlenen bir dış politika enstrümanına dönüşmüştür. Araştırmanın bu kısmında katılımcılara Türkiye’nin diaspora politikasına yönelik sorular sorularak bu sürece ilişkin fikirleri ve değerlendirmeleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Diaspora olgusuna yönelik algıyı anlamak üzere katılımcılara ilk olarak yurtdışındaki Türklerin haklarını savunmaya yönelik Türkiye Cumhuriyeti’nin rolünün nasıl olması gerektiği sorulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti tarafından yurtdışındaki Türklerin haklarının savunulmasına dair ne düşündüklerine ve bunun nedenlerine yönelik olarak katılımcıların neredeyse tamamının kanaatinin yurtdışındaki Türklerin haklarının savunulması lehinde olduğu görülmektedir. Bu durumun genel olarak Türkiye’nin lehine olabileceği düşünülerek lobicilik faaliyetleri işaret edilmiştir.

“... yurtdışında yaşayan Türkler o ülkede Türkiye için lobi faaliyetleri yapabilir, Türkiye’nin menfaatlerini gözetebilir ve ikinci olarak da Türk haklarının korunması ve geliştirilmesi Türkiye Cumhuriyeti devletinin görevidir.” (Sos 18)

Katılımcılar yurtdışında yaşayan Türklerin Türk vatandaşı olup olmadığına bakılmaksızın Türkiye tarafından haklarının savunulması gerektiğini ifade ederken (bkz: Tarih 8),

“... Türkiye yurtdışındakilerin haklarını savunmalı tabi ki her türlü, sonuç olarak bu insanlar oy kullanıyor. Alman vatandaşı olsa da savunulmalı çünkü çalışmak için gittiler oraya” (Tarih 8)

Aynı zamanda aşağıda da görüleceği üzere “kimlik kaybı yaşandığı” ve “egemenlik” gerekçesiyle Türkiye’nin bir şey yapmaması gerektiğini ifade edenler de bulunmaktadır.

“... kendi memleketi neresiyse orası savunmalı. Çünkü artık Türklüğünü kaybetmişler” (Tarih 10)

“Her ülke kendi sınırı içerisinde kendi vatandaşların hakkını savunmalı. Diğer ülkelerin iç mesellerine karışmamalı” (SBKY 3)

“Eğer yurtdışındaki Türklerin Türkiye’ye bir katkısı varsa savunulmalı” (Uli 1)

Yukarıda da belirtildiği gibi katılımcılar oy kullanma davranışı ve lobicilik faaliyetleri üzerinden yurtdışında yaşayan Türklerin haklarının savunulmasına dair bir gerekçelendirme yapmaktadır. Bu noktada savunulması gerektiğini ifade edenlerin perspektifi Türkiye’nin yeni diaspora politikasıyla uyum içerisindedir. Ancak katılımcılar arasında kimlik meselesini ön plana çıkararak ve egemenlik tartışmalarını merkeze alarak bir değerlendirme de yapılmaktadır. Yurtdışındaki Türklerin haklarının savunulmaması gerektiğini ifade edenler bu anlamıyla onları diaspora olarak görmemektedir. Diasporalar tanım itibarıyla kültürel olarak kaynak ülkeden kopamayan topluluklardır. Fiziksel olarak ayrılsa da kültürel bağlarının devam ettiği düşünülür. Oysa bu bağlamda katılımcıların bir kısmı yurtdışında yaşayan Türklerin kültürel olarak yaşadıkları ülkelere asimile olduklarına işaret etmektedir.

İkinci olarak yurtdışındaki Türklerle Türkiye’deki Türkler arasında farklılıkların neler ve neden olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna yönelik ortaya çıkan tema “*kültür-kimlik ilişkisi ve yaşam tarzı*” şeklindedir. Böylece bu temalar üzerinden iki grup arasında farklılık olduğu düşünülerek aşağıdaki ifadelerde olduğu gibi gerekçelendirilmiştir.

“... yurtdışında yaşayan Türkler kültürel olarak deforme oluyorlar ve asimile oldukları için örf ve adetleri bizden farklı” (Sos 1),

“... maddi açıdan Türkiye’de yaşayanlar yurtdışında yaşayan Türklere göre dezavantajlıdır. Ama yurtdışında yaşayanlar da kültürel olarak asimile olmuş” (Sos 5)

“...aramızdaki en önemli fark kültürel farktır. İşçi göçünden 2. ve 3. kuşaklarından sonraki nesille Türkiye’deki aynı nesil arasında baya fark olduğu görülüyor” (Ortadoğu 4)

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere yurtdışında yaşayan Türklerin kültürlerini korumakta zorlandıkları ve dolayısıyla asimile olduklarından

kimliklerini koruyamadıkları ağırlıklı olarak dile getirilmiştir. Katılımcılar yurtdışında yaşayan Türkleri kültürel olarak deformasyona uğramış, kültürüne yabancılaşmış veya kültürünü unutmuş olarak görmektedir. Ayrıca kültürel deformasyona rağmen katılımcılar yurtdışında yaşayan Türklerin yaşam şartlarının daha iyi olmasından dolayı kişisel donanımlarının yüksek olduğunu dile getirmektedir. Bu durumu örnekleyen ifadeler aşağıdaki gibidir;

“orada yaşayan Türklerle buradakiler arasında kültürel olarak fark var, ne kadar yaşamaya çalışsa da kültürünü unutmaktalar fakat yaşam bakımından yurtdışındakiler daha şanslı” (Tarih 9) ve

“ ... orada yaşayan Türklerin hem avantajlı hem de dezavantajlı oldukları noktalar var. Avantaj olarak yurtdışındaki Türkler döndüklerinde maddi olarak daha iyi sermaye sahibi ve edebiyat sanat ve bilim alanında geliştirmişlerdir kendilerini. Dezavantaj olarak kendi aidiyetlerini zamanla kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyalar” (Uli 13)

Diaspora olgusunu anlamaya yönelik üçüncü noktamızdaysa yurtdışında ve anavatanda yaşamının nasıl imlendiğini anlamak gelmektedir. Bu hususta iki tema ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar yurtdışında yaşayanları maddi olarak iyi durumda, ekonomik ve refah düzeyi yüksek, iyi eğitim aldıkları için şanslı olarak nitelendirirken diğer yandan kültürel olarak kendi kültürlerine yabancılaştıkları veya unuttukları için şanssız olarak değerlendirmektedir.

“...kendi vatanımda olduğum için şanslıym yabancı bir kültürde büyümedim” (Sos 1)

“Türkiye’de yaşadığım için tabi ki şanslı hissediyorum. Çünkü kendi değerlerimle birlikte yaşıyorum” (SBKY 9)

Katılımcılar Türkiye’de yaşamaktan dolayı kültürel olarak şanslı olduklarını ifade etmekte ve “vatan”, “cennet vatan”, “vatan toprağı” gibi ifadelerle bu şanslı olma haline vurgu yapmaktadırlar. Bu şanslılık halinin “vatanda büyüme”, “kültürden uzak kalmama”, “dini hassasiyetlerini yerine getirmedeki konfor” ve benzeri örneklerden kaynaklandığı çokça ifade edilmiştir.

“... kendimi kültürel anlamda ülkemde yabancı hissetmiyorum ama ekonomi, eğitim vs. anlamında da şanslı görmüyorum” (Sos 7),

“...sosyal yaşantı bakımından şanslıyız. Ancak ekonomik ve refah açısından iyi durumda değiliz hatta kötüyüz” (SBKY 11),

“...kendimi şanslı görmüyorum, çünkü batı Avrupa özelinde belirtmek gerekirse orada farklı fikirlere ve kültürlere daha geniş özgürlük alanı mevcut” (Uli 13)

Yurtdışında yaşayan vatandaşları şanslı olarak değerlendirenlerse bunu daha çok yurtdışındaki yaşam şartlarının (eğitim, haklar, vb.) daha iyi olmasıyla ilişkilendirmektedir. Yukarıdaki ifadelerde de görülebildiği gibi manevi olarak kendilerini şanslı hissetseler de maddi meselelerde, özgürlük, haklar, eğitim ve

benzeri konularda yurtdışında yaşayan Türkleri kendilerine göre daha şanslı görmektedir.

SONUÇ

Diaspora kavramı son yıllarda klasik travmatik ve zorunlu göç ile ilintilendirilen anlamından sıyrılmaktadır. Kavram daha modern bir bağlamda ulusötesi aktörleri kavrayacak bir düzeye doğru evrilmektedir. Dolayısıyla artık tüm dünyada diasporalardan bahsetmek mümkün olmaktadır. Buna istinaden de interdisipliner bir alan olarak diaspora çalışmaları son yıllarda giderek artmaktadır. Bu artan öneme binaen Sakarya Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan Diaspora Araştırmaları Merkezi (DİAM) tarafından kavrama ve Türkiye'nin diaspora politikasına yönelik bir araştırma yapma ihtiyacı hasıl olmuştur. Yapılan bu çalışmada toplam 60 öğrenci ile görüşülmüştür. Bu 60 katılımcı arasında eğitim düzeyleri (lisans-yüksek lisans ve doktora) ve okudukları bölümler (SBKY, Sosyoloji, ULİ, Tarih, Ortadoğu) bağlamında cevaplarda bir farklılıkla karşılaşmamıştır.

Katılımcılar yurtdışındaki olaylarla ilgili haberleri ara sıra veya sık sık sosyal medya ve TV aracılığıyla takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda yurtdışındaki Türklere yönelik haberlere ilgi duyma düzeyinin de on üzerinden yedi düzeyinde olduğu görülmektedir. Yani Türk diasporasına dair haberlerden kopuk olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmanın ilk bulgularından biri olarak diaspora kavramının bilinilirliğinin kavramla ilgili bölüm öğrencileri arasında oldukça az olduğu görülmüştür. Bilenler de diaspora kavramını "anavatanından ayrı başka bir ülkede yaşayan insan topluluğu", "azınlık", ve "lobi" gibi kavramlar etrafında ifade etmektedir.

Diaspora kavramı denildiğinde katılımcıların akıllarına ilk gelen Ermeniler ve Yahudiler olmuştur. Bununla paralel şekilde dünyada bilinen en fazla diaspora örnekleri de bu gruplarla ilişkilendirilmiştir. Bu durum diaspora kavramının zorunlu şekilde yerinden edilme ile ilişkilendirildiğini ve bu iki diaspora grubunun dünya genelindeki yaygın lobi faaliyetlerinin etkisi altında kaldığını düşündürmektedir. Ayrıca Türk diasporası da sayıca az olmasına rağmen katılımcıların ifadelerinde "Almanya'daki Türkler" şeklinde yer bulmuştur. Yurtdışında yaşayan Türklerin daha çok eğitim, iş, ekonomi, haklar ve özgürlükler gibi alanlardaki daha iyi yaşam koşulları için yurtdışına giden insanlar olarak algılandıkları ile karşılaşmıştır. Bununla birlikte "işçi, gurbetçi, Almanca" gibi tanımlamalar az da olsa bulunmaktadır. Bu noktada diaspora kavramı ve diasporik toplulukların algılanması daha çok etnik kimlik ve zorunlu göç bağlamında şekillenmektedir. Katılımcılar tarafından Yurtdışındaki Türkler ise diaspora olarak görülmemektedir.

Türkiye'nin diaspora politikasına yönelik algıya dair bulgularda ise yurtdışındaki Türklerin haklarının Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından savunulması vatandaşlık ve lobicilik üzerinden şekillenmektedir. Bu durum Türkiye'nin değişen diaspora politikasının yani diasporaların uluslararası siyasette önemli enstrümanlar haline geldiğinin bir nebze kabul görmeye

başladığına işaret etmektedir. Ancak katılımcıların bir diğer kısmı da Türklerin kimliğini kaybettiği ve diasporaya yönelik faaliyetlerin o ülkenin egemenlik sınırlarını ihlal ettiği gerekçesiyle yurtdışındaki Türklerin haklarının Türkiye Cumhuriyeti tarafından savunulmaması gerektiğini ifade etmektedirler.

Bunun yanında katılımcılar genel olarak kültürel ve maddi ayrımlar yapmakta, maddi imkânlardan dolayı yurtdışında yaşayanları şanslı olarak adetmekte ancak kültürel olarak da kendilerini şanslı görmektedirler. Yabancı bir kültürde büyümemiş olmayı şanslı görmekle birlikte yaşam şartlarının (eğitim, haklar ve benzeri) ve maddi durumların yurtdışında daha iyi olduğuna yönelik kanı katılımcılar arasında hâkimdir. Dolayısıyla kendi anavatanlarında büyümekten dolayı manevi konularda kendilerini şanslı bulsalar da geriye kalan maddi, eğitim, iş olanağı, ekonomi, özgürlük ve benzeri tüm meselelerde yurtdışında yaşayan Türklerin daha avantajlı olduğunu düşünmektedirler. Bu durum da bizi son yıllarda artmakta olan beyin göçü kavramını düşünmeye teşvik etmektedir.

KAYNAKÇA

- AA (Anadolu Ajansı), <https://www.aa.com.tr/tr/politika/dogru-is-yapanlar-kirletilemez/217110> , 21.09.2013
- Ataman, Bora (2012), *Kozmopolitan Hayatlar, Diasporik Kimlikler*, Libra Yayıncılık, İstanbul.
- Aydın, Yaşar (2014), *The New Turkish Diaspora Policy*, SWP Research Paper, RP10
- Barlas, Mehmet (2006), *Sabah Gazetesi*, Artık Dünyada Bir Türk Diasporası da var, https://www.sabah.com.tr/yazarlar/barlas/2006/12/19/artik_dunyada_bir_turk_diasporasi_da_var, 07.07.2020.
- Bauböck, Rainer ve Thomas Faist (2010), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Bruneau, Michel (2010), "Diasporas, Transnational Spaces and Communities", *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Editörler: Thomas Faist ve R. Bauböck, Amsterdam University Press, Amsterdam, p.35-49.
- Clifford, James (1994), "Diasporas", *Cultural Anthropology*, Volume:9, Issue:3, p.302-338.
- Cohen, Robin (2019), *Küresel Diasporalar*, Çevirmen: Erdoğan Boz, Koyu Siyah Yayıncılık, Ankara.
- Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018), "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/19.5.4.pdf>, 12.02.2021.

- Faist, Thomas (2003), *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, Çevirmen: Azad Zana Gündoğan, Bağlam Yayınları, İstanbul.*
- FP (Foreign Policy), <https://foreignpolicy.com/2019/05/07/erdogans-long-arm-in-europe-germany-netherlands-milli-gorus-muslim-brotherhood-turkey-akp/>, 07.05.2019
- Gamlen, Alan (2014), "Diaspora Institutions and Diaspora Governance", *International Migration Review*, 48 (1), p.180-207.
- Georgiou, Myria (2006), *Diaspora, Identity and The Media: Diasporic Transnationalism and Mediated Spatialities*, Hampton Press, New York.
- Haber 7 (2005), Baykal 'Türk Diasporası' önerisini yineledi, <https://www.haber7.com/siyaset/haber/88993-baykal-turk-diasporasi-onerisini-yineledi>, 07.07.2020.
- HÜRRİYET, <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/turk-diasporasinin-temelleri-60larda-atildi-41617892>, 22.09.2020
- ISDP (Institute for Security & Development Policy), <https://isdpu.eu/publication/weaponizing-diaspora/>, 05.04.2017
- Kümbetoğlu, Belkis (2019), *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, 6. Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Lyons, Terrence ve Peter Mandaville (2010), "Diasporas and Politics", *Diasporas: Concepts, Intersections, Identities*, Editörler: Kim Knott ve Sean Mcloughlin, Zed books, New York, p.91-96.
- Madakbaş-Gülener, Elif (2020), "Diaspora-Üzerine-Uzman(lık), Politika Çalışmaları İçin Neyi İma Ediyor?", *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15/1: 393-424.
- MFA (Ministry of Foreign Affairs) , , https://www.mfa.gov.tr/dorduncu-buyukelciler-konferansi_acilis-konusmalari.tr.mfa, 23.12.2011
- Reis, Michele (2004), "Theorizing Diaspora: Perspectives on "Classical" and "Contemporary" Diaspora", *International Migration*, Volume: 42, Issue:2, p.41-60.
- Safran, William (1991), "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, Volume: 1, Number: 1, p. 83-99.
- TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi), https://tasam.org/tr-TR/Icerik/25731/dunyada_diaspora_stratejileri_turk_diasporasi_icin_oneriler, 17.02.2014
- TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), <https://tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=1042&lst=MansetListesi>, 19.11.2011

Tölölyan, Khachig (2012), *Diaspora Studies: Past, Present and Promise*, Oxford University Diasporas Programme Working Papers International Migration Institute, No.55.

TR/Icerik/25731/dunyada_diaspora_stratejileri_turk_diasporasi_icin_oneriler,1
7.02.2014

Ulusoy, Ergin (2015), *Uluslararası Siyasetin Bir Enstrümanı Olan Diasporanın İşlevselliği ve Türk Diasporasının İnşası*, Doktora Tezi, T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Ulusoy, Ergin (2017), "Diaspora Kavramı ve Türkiye'nin Diaspora Politikalarının Modern Teori Çerçevesinde Sosyo- Politik Bir Analizi", *İnsan ve Toplum Dergisi*, 7(1), s.139-160.

VATAN, <https://www.gazetevatan.com/gundem/cumhurbaskani-erdogan-erdogan-almanyaya-her-turlu-destegi-veriyoruz-1422228>, 30.10.2021

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2016), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.